

BELMA AKÇURA
“Kaldırım Şu Heykeli Buradan”

İletişim Yayınları 2885 • Bugünün Kitapları 247

ISBN-13: 978-975-05-2867-5

© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Taml Bora

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

BELMA AKÇURA

“Kaldırın Şu Heykeli Buradan”

BELMA AKÇURA Gazeteci-yazar. Yirmi beş yıllık meslek hayatına çeşitli dergilerde muhabir olarak başladı. *Kanal E*de televizyon programı editörü, *Radikal* gazetesinde editörlük yaptı, *Star*'da "Dört Açıdan" başlıklı köşede gündemdeki konuları tartışmaya açtı. *Milliyet* gazetesinde insan hakları alanında kendisine sayısız ödül getiren röportaj, dizi ve özel haberler yaptı. Halen *Milliyet* gazetesinde ombudsman olarak görev yapmaktadır. Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı'nın Gazetecilik Okulu'nda "Gazetecilikte Pratik Araştırma Yöntemleri" başlıklı seminerler de veren Akçura, iki yıl Polonya TVN ekibi ile Ipekçi suikastı ve İtalya'da Papa'nın Ağca tarafından vurulmasını konu alan belgeselde çalıştı. Bu çalışmayı kitaba dönüştürdü. Mesleğin etik kuralları ve araştırmacı gazetecilik üzerine hem meslek içi kurumlarda hem de çeşitli üniversitelerin konferans ve panellerinde konuşmacı olarak yer aldı. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Altan Öymen'in başkanlığında kurduğu Etik Kurulu'nun iki dönemdir koordinatörlüğünü yürütmekte olan Akçura, aynı zamanda Ioanna Kuçuradi başkanlığında oluşturulan İnsan Hakları Danışma Kurulu üyesi.

Kitapları: *Derin Devlet Oldu Devlet* (2006), *Devletin Kürt Filmi: 1925-2007 Kürt Raporları* (2008), *Ağca'nın Derin İlişkileri* (2009), *Teşkilatın Adamları* (2010), *Devletin Kürt Filmi: 1925-2011 Kürt Raporları* (2011), *Olay Yargıya İntikal Etmiştir!* (2012)

Sayısız kurum ve kuruluşlardan aldığı ödüllerden bazıları şunlardır: 2004 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Gazetecilik Başarı Ödülü (röportaj dalında), 2007 Musa Anter ve Basın Şehitleri Gazetecilik Ödülü (haber dalında), 2007 Metin Göktepe Gazetecilik Ödülleri Jüri Özel Ödülü, 2010 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Gazetecilik Başarı Ödülü (araştırma dalında), 2015 Batman Gazeteciler ve Yayıncılar Cemiyeti Ödülü, 2015 Demokrasi Denetçileri Yılın Lider Kadını Ödülü.

Kardeřim Murat Ercan Akçura'nın anısına...

Yaşamak, kendi kendini adam etmektir.
Zekâ ve bilgiyi kullanarak,
etinden kemiğinden kendi heykelini yapmaktır.

- GOETHE

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	13
--------------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK SİYASETİNİN HEYKELLE SINAVI	17
“Efendim bir geyik var, barışı temsil ediyor”	17
“Bu ne rezalet kaldırın şu heykeli”	22
Atatürk’ün kırılan heykeli “törenle” gömüldü.....	24
İnönü heykellerini kaldırmak için yasa çıkardılar	26
Meclis’in tartıştığı ilk heykel	32
Atatürk ve İnönü’nün heykelleri eridi.....	33
İşçi heykeli yapmak tehlikeli.....	34
Heykeli dikilecek adam değilsen, yıkarlar adamı.....	35
Çıplak heykelle kıyafet dikmeye kalkan terzi.....	36
Herkül’e takılıp sökülen penis.....	39
“İlk Kurşun” heykelinde “münferit” tartışması.....	41
Topal Osman heykeli siyasetçileri böldü	43
Gülümseyen Atatürk heykeli olmaz!	44
Sinop’ta heykeli yapılacak adam yok muydu?	46
Devlet mezarlığı	47
Heykelin yerini beş kez değiştirdiler	49

Polis kuşatmasında bir heykelin tutuklanması.....	50
Atatürk: "Yaptığın gibi yık bunu!"	52
Heykelin boyu çok önemli	55
Otuz yılda 5.000 kişi yargılandı	59
Atatürk heykeli yerine çay bardağı	61
<i>Milliyet</i> 'in Atatürk heykeli nasıl "put" oldu	62
Atatürk'ün ağzından Erbakan'a yanıt	63
İnönü heykeli McDonald's'a karşı davası	63
Heykel temizlenince biliriz ki şehre İnönü gelecek	64
Erdoğan: "Asla bu yola tevessül etmeyin"	65
Biri Ermeni, diğeri mahcup bir Türk	68
"Dünyaya iki İbrahim geldi. Biri put yıktı, diğeri put dikti"	70
Evren heykeli "gözü tırmalamayacak"	71
Demirel ve sadrazamlar	73
"Özal'ın heykelini taşlamak gerek"	75
Arıncı: "Heykeli dikilecek adamım ama..."	76
Çiller: "Hani benim heykelimi dikeceklerdi!"	76
Milletvekilinin "çalınan tanrıça heykeli" davası	78

İKİNCİ BÖLÜM

ÇAMURDAN, TAŞTAN ADAMLAR	81
Sabiha diye Halide'nin heykelini yaktılar	81
İlk soru daima, "Bu kimin heykeli?"	89
Münir Nurettin, oldu Al Capone	91
"Bu 'Nene Hatun' heykeli diyemiyoruz"	94
Kısakürek heykeli ve <i>Put Adam</i>	96
Heykelin ne anlattığını anlamak da ayrı bir mesele	99
Halkın tarih bilgisinden usanan heykeltıraşlar	101
Bıyiksız efe olmaz	102
Kebabçının heykelini diktiler	103
Para devletten, yıkmak milletten	104
Gökalp Müzesi yandı, heykeli çalındı	105
Heykelin başına eşarp, beline şal bağladılar	115
Heykel kaldırmanın gerekçeleri mizaha konu olur	116

Balmumu heykel müzesinde tarihe yolculuk	118
Sanattan anlayan hırsızlar	120
Tarihî esere klimalı, otomatik kapılı, Amerikan mutfaklı restorasyon.....	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA LİDERLERİ PARAMPARÇA	127
Lenin'in heykeli sahile vurdu	127
14.290 Lenin heykeli.....	130
Kırılan heykellerin fotoğraf sergisi	131
Heykeli film için tekrar dikildi.....	133
Stalin'i heykelle aşığılamak!	135
Tito'dan Menderes'e hediye edilen iki heykele darbeciler el koydu.....	136
Polis, Hitler'in kafasını kopardı.....	138
Papa II. Jean Paul, oldu Mussolini	143
"İtalya'nın Rüyası" diye ölmüş heykelini yaptılar.....	146
Çıplak General'in belden aşağısını kapattılar	147
İtalya'dan Ruhani'ye "kültürel fahişelik" jesti.....	149
Franco'nun derin dondurucudaki heykeli davalık oldu	151
Pinochet'nin dışkıdan heykeli dikildi	153
Heykel yıkıldı, Saddam düştü.....	155
Pehlevi'nin ayakları sarayın kapısında kaldı	158
Esad'ın ağızına ayakkabı yapıştırdılar.....	159
Mübarek'in gözlerini oyduklar	160
Kaddafi'nin kafasına ayaklarıyla bastılar.....	161
Netanyahu'yu devirip kafasını ezdiler.....	162
Rabin'in heykeli gamalı haç ile tahrip edildi	164
Şaron'un komadaki heykeli!	164
Yargılanmadan önce heykelini bombaladılar	166
Stroessner'in kafası taşların arasına sıkıştırıldı	167
Kolomb'un boynuna ip dolayıp yerlerde sürüklediler	168
Chavez'in boynuna ip geçirip köprüden sallandırdılar	170
Churchill heykeline Mohikan kesimi saç eklediler.....	171

Thatcher'ı koyacak yer bulamadılar.....	175
“Aliyev'in heykeli, Gandi'nin yanında olamaz” diye kaldırıldı.....	176
Ganalılar, Gandi'nin heykelini “Üniversitede olamaz” diye kaldırdı ...	178
Niyazov'un heykel görgüsüzlüğü.....	180
Sung'un heykeli fotoğrafta yarım çıkarsa...	182
Trump'ın heykelleri nefret dolu.....	183
Trump'ın Merkel'i yumruklayan heykelini yaptılar.....	187
ABD'de 709 ırkçı heykel var.....	188
Douglass heykeline zarar vermenin cezası büyük.....	191
Aborjinleri aç bırakan MacDonald'ın heykeli.....	192
Reagan'ın yaşam boyu heykelini yaşatmadılar.....	194
Belçika, Kral Leopold'un heykelini niye kaldırmıyor?.....	195
Putin'i bıçakladılar.....	196
Birleşmiş Milletler'e füze artıklarından heykel.....	199
Silahlı düğümlü heykel.....	201

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADINLAR, TACİZCİLER VE HEYKELLER	205
Heykeli dikilecek kadın yok!.....	205
Savaşta “seks kölesi kadın” heykeli iki ülkenin arasını açtı.....	208
Monroe'nun heykeli kiliseye arkasını dönünce kıyamet koptu.....	210
Cinsel tacizle suçlananların heykelleri kaldırıldı.....	212
Rahibin heykelini devirip üzerine çocuk iç çamaşır bıraktılar.....	215

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAĞMALANAN, YOK EDİLEN TARİH	217
Arkeolog Nezhin Başgelen: “Bunların hepsi savaş suçu”.....	219
İmparatorun heykeli heladan çıktı....	223
Canlı mı, değil mi?.....	229
Akıl sağlığı ve Düşünen Adam heykeli.....	230
SONSÖZ	235
KAYNAKÇA	237

SUNUŞ

Fransız heykeltıraş François-Auguste René Rodin, yaptığı heykelleri anlatırken şöyle diyor:

“Taşın fazla tarafını atıyorum, gerisi heykel kalıyor.”

Türkiye’de ise heykelin kendisini atıyoruz, geriye taş kalıyor.

Öyle ki, ülkenin dört bir yanında, yüzü parçalanmış, kafası uçmuş, kulağı kesilmiş, burnu koparılmış, kolu bacağı kırılmış, boyanmış, depolara atılmış, çürümeye terk edilmiş ne kadar heykel varsa hepsini toplamaya çalıştım. Toplum-sal hafızanın bir eseri olarak...

Sonra gittim, isyankâr bir ruhla, bir heykelin önünde durdum.

Soğuk mermerin üzerine çıktım. Parmaklarımın ucunda yükselerek, suretinin yarısı geçmişse, yarısı bugün olan heykelin “dünya oyunlarına râm olmamış” gözlerine baktım. Elimi kulağına dayadım ve fısıltıyla sordum: “Bunca zaman nasıl bu kadar ‘canlı’ kalabildin? Bak dünyaya, izlediğin şeye bak! Taş olsa parçalanır...”

Sonsuzluğa gözlerini dikip, dünyayı sadece seyretmek nasıl bir duygu anlamak istedim.

Onun gibi durdum. Bir heykel gibi; tepkisiz, sessiz, nefessiz...

İzledikçe ve etrafa dağılan parçaları birleştirdikçe anladım ki, heykel tek başına bir sanat eseri olmaktan çok daha fazlası. Zamana yayılan geniş bir yolculuğun önemli bir parçası. “Heykeli dikilecek” birileri varsa, “heykeli yıkılacak” birilerinin de mutlaka var olması gibi...

Bakın dünya tarihine! Bir ülkenin heykellerle ilişkisi devletin toplumla, toplumun bireylerle, bireylerin de kendisiyle nasıl ilişkili olduğunun dehşet verici örnekleriyle dolu.

Tarih ve kültürel değerlerin vücut bulmuş hali sayılabilecek bir heykel, aynı zamanda toplumsal tercihlerden ve kolektif bilinçten yoksun, siyasi iradenin keyfî kararlarıyla oluşmuş, rejimlerin ya da ideolojilerin sürdürülebilir bir var olma hikâyesinin de bir parçası olabilir mi?

Öyle olmalı.

Yönetmen Andrzej Wajda *Mermer Adam* filminde bir müzenin deposunda unutulmuş bir işçi heykelinin izini sürerek, duvar işçisi Mateusz Birkut’un hikâyesine ulaşmamızı sağladı. Rejime olan inancı sarsılmış bir işçinin hikâyesine...

Ben tam tersini yaptım.

Rejimlerin yarattığı travmalarla sarsılan liderlerin heykellerinin izini sürdürdüm. Toplumların kültürel kimliğini oluşturan heykelleri de unutmadan. Böylece taşları yerinden oynatan, sinsi dayatmalara karşı duran, tabuları yıkan ya da her şeyi tabulaştıran, nereye doğru yol aldığı belli olmayan insanlık tarihinin en “canlı” tanığı olan heykellerle “uzun” bir yolculuğa çıktım.

Geçmişten miras heykellerin günümüz dünyasında nasıl algılandığını, niçin yıkıldığını, parçalandığını ya da kaldırıldığını anlamaya yönelik çabam; aynı zamanda toplumların, dünya siyasetinin ya da insanlık tarihinin nasıl bir değişim ya da dönüşüm geçirdiğini anlamak içindi.

Bu yüzden insanı değil, heykelleri yazmak istedim. Varoluş hikâyelerini değil; kırılan, yok edilen, etrafa dağılan paramparça hallerini...

Hem trajik hem komik!

Ve aslında belki de “insan”ı yazdım.

BELMA AKÇURA

İstanbul

TÜRK SİYASETİNİN HEYKELLE SINAVI

Hayat dediğin ne ki: / Yürüyen bir gölge, bir zavallı kukla
bu sahnede: / Bir saat boy gösterip, boyun kırıp gidecek!
/ Bir daha duyulmayacak artık sesi. / Bir aptalın anlattığı
masal bu: / Kuru gürültüler deli saçmalarıyla dolu. (V.v)

– SHAKESPEARE, “Macbeth”

“Efendim bir geyik var, barışı temsil ediyor”

Yıl 1975. Başbakan Süleyman Demirel. Hükümet ortağı Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş. I. Milliyetçi Cephe Hükümeti dönemi... Bu kez siyaset henüz yapılmamış bir heykele takıldı.

Ankara Valisi Durmuş Yalçın fena halde üzgün, sinirli, sağa sola telefonlar açmakta. Meclis’i aradı, bakanları buldu, başbakana ulaştı. Belediye Başkanı Vedat Dalokay’dan şikâyetçi: “Efendim, başkentimizin ortasına, heykel diktiyor. Buna izin veremeyiz, bu heykelin Türklükle alakası yok” dedi.

Hükümet ayaklandı: Nasıl bir heykel ki bu!

“Efendim, bir geyik var, barışı temsil ediyor, bir kuş var özgürlüğü. Başka hayvanlar da var. M.Ö. tarihin en eski uygarlığı... 1973’te şehrin amblemi seçilen Hitit Güneşi’nin heykeli... Olacak şey değil!”

Hükümet, valiye hak verdi. Demirel, “Doğrudur, Türklerden önceki bir döneme ait,” dedi. Erbakan, “Ne Türkleri? İs-

lâmiyet öncesi bir döneme ait,” diye Demirel’i düzeltti. Gereğini yapması için konu İçişleri Bakanı Korkut Özal’a bildirildi. O da anıtın yapımına karşı çıktı ve hatta bir öneride bulundu: “Böyle bir tarihe sahip heykelin müzeye konması daha uygun olur.” En son Kültür Bakanlığı devreye girdi. O da, “Bu heykelin bir sanat jürisi bile yok,” diye sitem etti.

Ama Ankara belediye başkanı kararlı, o meydana o anıt heykel dikilecek!

“Dikilemez” diyen valiliğin ilk işi, İl Trafik Komisyonu’ndan, “Bu yontu trafik akışını engelleyeceği için yapımı sakıncalıdır,” diye karar çıkarttırmak oldu. Belediye bu karara uymadı. “Yaparsın, yapamazsın” derken bir bürokrat valiyi aradı ve heykelin yapımının nasıl engelleneceğine dair bir öneride bulundu:

“Sayın valim, biz bu anıtın yapımında çalışan işçileri trafik polisleriyle yıldırırım.”

Vali, fikri beğendi. Nasıl yapacaklar? Anıt Ankara’nın en geniş bulvarının orta yerinde bir ada gibi yükselen alanda yapılmakta. İşçiler, alana yaya geçidi olmayan yerden geçmek zorunda kalıyor. Polisler pusuda bekleyecek, işçiler tam karşıya geçerken bunları yakalayıp ceza kesecekler!